

prave, zaradi česar pa njih vrednost ni nič manjša. Romantik je Kotnik v avtobiografičnosti številnih mest svoje knjige, ki ji nikakor ni v prid in ki barva tudi resna izvajanja preveč osebno in lokalno. Tu stoji Kotnik odločno premočno pod vplivom svoje rodine ter njenega zavidljivo bogatega narodnega izročila. Toda Kotnik se ji bo najlepše oddolžil s tem, če zbere v posebni publikaciji vse ljudsko blago iz svoje ožje domovine kot gradivo ter ga predloži javnosti, s čimer bo drugod lahko zadostil zahtevam znanstvenega pisanja in se osvobodil raznih subjektivnih obvez. Teh stvari ne bi omenjal, če ne bi bile za njegovo pisanje pravilo, in to ne ravno dobro pravilo.

K posameznostim. Neugodno vpliva izraz »narodopisna zmes« (5), kakor imenuje Kotnik vsebino te knjige. Kako naj dobi nepoučen bralec pravi odnos do narodopisja, če pa narodopisci sami svoje delo tako nazivajo! Da bi bil ornament glavni predmet ljudske umetnosti, ne bo držalo (11). Istotam ni jasno mesto o vplivu ekonomskih razmer na umetnost (11), kot sploh ta izvajanja niso donošena. Mnogo preveč je etimologiziranja, ki postaja pri Kotniku že kar samo sebi namen. Pri tem pogrešamo zares tehtnih jezikoslovnih del. Glede citiranja Pleteršnika velja isto. K tenjenju sukna je pripomniti, da se sukno v stopah ne steni, temveč zgosti. Na str. 30 bi želel več konkretnih podatkov o izdelovanju usnja pod Uršljo goro. Glede dimnice se drži Kotnik očitvidno teorije o njenem srednjeveškem izvoru (33). Gnojvoza in steljeraja sta dve gospodarski opravili in po vsem spadata tja, razen tega pa še med študije o o b l i k a h d e l a in njega izvajanja (43). Sicer pa se bo Kotnikovo ime vselej imenovalo, kadar bo govora o teh dveh opravilih. Tu, kakor v gradivu o običajih, je zbral Kotnik zelo mnogo podatkov o ljudski hrani. Ono področje, na katerem bo pisatelj v bližnji bodočnosti verjetno največ delal, pa je gotovo ljudsko zdravstvo, ki ga zelo privlači in že v tej knjigi objavljena prispevka sta zelo lepa. Pri raziskovanju tega predmeta se bo moral avtor podrobneje seznaniti z etnološkim gradivom in problemi, da ne bo ostalo podobno kot pri obravnavanju dramatike, bukovnikov itd. samo pri raziskovanju pojavov drugega ali tretjega, torej za narodoslovno spoznanje sorazmerno precej indiferentnega reda (na pr. vpliva noveške samostanske in posvetne medicine na ljudsko in podobno). Potem bo Kotnik kmalu ločil tudi v poganskem zdravstvu razne tipe in inačice zdravljenja ter ugotovil, da se tudi krščansko zdravljenje z molitvijo naslanja na zelo stare kulturne podlage, ki se jih krščanstvo v svojem misijonskem delu med prvotnimi ljudstvi podobno kot drugod modro poslužuje, sledeč Tertulianovemu izreku, da je duša po svoji naravi krščanska.

Knjigo, ki hrani v sebi dobršen del zgodovine našega narodopisja, bralecem toplo priporočam, avtorju pa želim, da bi mu bila zametek nadaljnjih plodnih ur z njegovo izbrano vedo.

R. Ložar

Mrkun Anton, Etnografija velikolaškega okraja. I. zv. Kmetijstvo. Lj. 1943, 8°, 93 + 2 str. II. zv. Obrti in trgovina velikolaškega okraja. Lj. 1943, 8°, 88 str.

V vabilu za naročbo, ki je natisnjeno na zadnji strani prvega zvezka, je razdeljena snov, ki jo bo to narodopisje obsegalo, na 12 zvezkov, izmed katerih so prvi štirje izšli. Če bo avtor izvedel načrt, ki si ga je zastavil, bo to prva večja narodopisna monografija enega izmed naših okrajev. Takih opisov bi morali dosti imeti, da bi na podlagi podanega gradiva ustvarili narodopisno sliko naše zemlje.

V prvem zvezku je obdelano kmetijstvo. V uvodu je označen obseg opisa, ki zajema občini Velike Lašče in Videm—Dobrepolje in pet škocijanskih vasi iz občine št. Jurij pri Grosupljem. Te tvorijo katastrsko občino Vel. Lipljenje. Ti kraji da imajo isti narodopisni okoliš, ki obsega okrog 12.000 prebivalcev v 144 vaseh. Sledi kratek geografski pregled o gorah, jamah in vodah. O jamah so šolarji pripovedovali resnično in pravično snov. Celo moderne pripovedi so vmes, kakor ona o Tomčevi jami, kjer je škratovka ravno mešala žgance, pa ji je padel na kuhalnico kamen, ki so ga zavallili profesorji v jamo, Nedokazana je trditev, da so nekoč častili prebivalci boga Sventovita (Sv. Vid) v Kompoljah

in boginjo Babo, češ da je še sedaj tam mnogo Babičev. Po kratkem zgodovinskem pregledu sledi opis poljedelstva in sicer: 1. poljedelstvo, 2. sadjarstvo, 3. gozdarstvo, 4. nabiranje zdravilnih in raznih drugih rastlin, 5. gozdni sadeži, 6. živinoreja, 7. prašičereja, 8. ovčereja in kozoreja, 9. perutninarstvo, 10. zajčereja, 11. čebelarstvo, 12. lov, 13. vozna živina in vozila, 14. kmetijsko združništvo. Ti odstavki so različnega obsega, kakor je pač bila na razpolago nabrana snov.

Knjižica je lepo in bogato ilustrirana, saj vsebuje 73 slik in sličic. Večinoma po risbah, ki jih je oskrbel Tone Ljubič, učitelj v Dobrépoljah. Z njimi je delo pridobilo na vrednosti in nazornosti. Agrarnih običajev ne zasledimo veliko, opisani so n. pr. njih rudimenti pri košnji. Mogoče nam bo zvezek, ki bo obravnaval običaje od zibelke do groba in seveda tudi druge, razkril tudi stare agrarne običaje, ker spada njih opis v ta zvezek. V knjigi niso omenjene hudournne jame, iz katerih so po verovanju 18. stol. prihajali viharji in uime in ki so jih duhovniki na binkoštni ponedeljek blagoslavljali oz. eksorcizirali. Tri so bile v dobrépoljski župniji: 1. Češkova jama, 2. Jama na Hovi gori (»Sedeska jama«) in 3. Jama Pod pečjo na Kamenem vrhu (Valvasor IV, 542).

V drugem zvezku opisuje avtor kar 36 obrti. V opisu obrti sega tudi v zgodovino; mnogo, kar je opisanega, danes ne živi več in Levstik bi danes ne našel več tihotapca z angleško soljo. To zgodovinsko gledanje je pravilno, ker nam pojasnjuje življenje naroda v preteklosti. Radi bi videli sliko ali vsaj tloris terilne jame, ker so po opisu v tem predelu drugačne kot n. pr. na severu našega jezikovnega ozemlja. Več kakor stvarni opisi povedo v narodopisju, pa tudi v drugih panogah — n. pr. v zemljepisju — slike. Tako pogrešamo tudi slike apnenice. Moralo bi biti več slik, ki bi kazale proceduro pri kuhanju apna. Za opis kuhanja oglja bi bilo primerjati šašeljev opis »Kako se kopa kuha« (Narodno blago iz Roža, str. 97—98) s severnega pobočja Karavank. Ob opisu terilnih jam se nam nehote vsiljuje vprašanje, zakaj še nimamo opisanih v monografiji naših sušilnic za lan in sadje. Ne mislim modernih, ki jih propagira Kmetijski oddelek Pokrajinske uprave ali kaka strokovna kmetijska organizacija. Že imena za nje so zanimiva in razkrivajo provenienco: sušilnica, frnjača (iz it. fornacio), Plet. ima oblike frnača in frnjača. Pri Sv. Petru v Savinjski dolini govorijo frjača (poročilo prof. Četine). Po Plet. je razširjen izraz po Gorenjskem in na Pohorju. Pa tudi v Mežiški dolini je udomačen. Iz ital. *fornace* = peč. Za sušilnico imamo tudi izraz *ozdica* (Plet.) die Darre, die Melzdarre. Guts. Mur. Jan. Mik.; *ozditi* -im vb. impf. darren, Guts. Mur. Cig. Jan. Mik. Prim. s tem *žca*, jon. *žcη*. Etim. iz *azd*-ja kor. as, goreti, zgorjeti; lat. *areo* (iz *aseo*) sušiti se. 1. suša, prah; 2. nesnaga, plesnoba (Dokler, grški slovar). Pa štba ali pa jštba, iz nem. Badstube, ki je sprva služila gotovo kot kopalnica s paro, kakor jo imajo še Rusi, Finci in drugi vzhodni in severni narodi. Tudi o ročnih stopah in stopah »z nožnim pogonom« bo treba zgodovinsko izpregovoriti v posebni monografiji. Pri tem je treba upoštevati Meringerjevo razpravo v Wörter und Sachen I. 1. »Die Geräte der pinsere Reihe«. Zasledovati bo tudi razširjenost ročne in nožne stope na našem ozemlju. — Če pisatelj v I. zv. na kratko tudi omenja moderno združništvo, to danes strogo še ne spada v narodopisje, a je bled odsev nekdanjega občestva, ki se javlja pri delih in v običajih. Duh občestva je ustvaril tudi moderno združništvo, brez te psihološke premise se ne bi bilo tako lepo razvilo. 62 slik pojasnjuje besedilo. Mrkunovih publikacij mora biti vsak narodopisec vesel. Zakaj? Fiksirano je sedanje stanje, deloma pa posega tudi v prejšnje čase. Ze to je dragoceno. Še več haska pa bodo imeli od knjižic zanamci. Velik napredek so lepe ilustracije, ki smo jih v takih delih dosedaj pogrešali. Snov je pravilno in razumno razvrščena. Avtor s tem delom nima znanstvenih pretenzij, saj pravi v uvodu k I. zv.: Ni pa namen tega dela, da bi s kritičnim očesom ocenjevali razne udomačene pojave, če so pristno naši ali so od drugod privzeti; če niso domači, je treba vedeti, kaj je na njih bistveno našega. To naj bi storili kasneje strokovnjaki.« Vkljub zatonu romantike, še danes iščemo v narodopisju svojo podobo, svoj izraz, v tradiciji svojo narodno dušo. Je nekaj našega v njem, gotovo, a važno je, da smo tudi mi Slovenci živeli

v družbi evropskih narodov in so se k nam preivali tokovi s severa, juga, vzhoda in zahoda, pa da smo na tem evropskem prepihu še vendar ohranili tudi v narodopisju svojo samobitnost. Že prof. Murko je povedal v LMS 1896: »Zbirajo naj se vse starine, samobitne in prisvojene, ker človeka, ki ni barbar, bo vedno zanimalo, kako so živeli njegovi predniki.« Ko sem prebiral Mrkunovi knjižici, so se mi pojavile podobe Val. Vodnika, Urbana Jarnika, P. Hicingerja, Matija Majarja, Jurija Kobéta, Janka Barléta, Ivana Šašlja in seveda tudi staria Davorina Trstenjaka, Božidarja Raiča, dr. Jos. Pajka in mnogih, mnogih drugih njegovih že davno umrlih sobratov, ki so iskali v slovenskih starinah svetinje, katere so v duhu romantike močno čistili. Mrkun je vreden njihov naslednik, ki gleda na te starosvetnosti povsem realno, pa se mu vendar včasih zaiskri kaka romantična iskra.

Fr. Kotnik

Dr. p. Metod Turnšek, Pod vernim krovom. Ob ljudskih običajih skoz cerkveno leto. I. knjiga: Od adventa do posta. Založila Družba sv. Mohorja v Ljubljani. 1943. 8°, str. 102.

Ob zaključku svojih razlag nekaterih starih navad in običajev slovenskega naroda (GMDS, XXI, 1940, 1—37) sem izrazil željo, da bi se — morda že v poslednji uri — ugotovile in zanamcem ohranile vse take narodopisne starine, kolikor jih še živi bodisi v dejavni tradiciji bodisi le še v golem spominu med našim ljudstvom. Neodvisno od te pripombe (ker se mi namreč zdi, da avtor gornje knjige ni upošteval oz. ni poznal mojih Slovenskih mitoloških starin) je pisec priredil za Mohorjevo družbo zbirko ljudskih običajev za božično dobo, jih po krajevnih razlikah opisal, pokazal na njihovo ozadje, opozoril pri nekaterih na njihov nastanek in njihovo življenjsko pomembnost, skromno pristavljajoč, da so v marsičem potrebni še globlje raziskave in nadaljnje izpopolnitve. Okoristil se je z dosedanjimi objavami zadevnega gradiva, mnogo pa so prispevali zlasti njegovi duhovniški sobratje iz najrazličnejših slovenskih predelov; na vse te prispevke je avtor opozoril med tekstom oz. v zaključnem seznamu pisanih in ustnih virov. Škoda le, da je zaradi trde sile časovnih razmer bilo izključeno intenzivnejše sodelovanje in konzultiranje širokih plasti preprostega ljudstva, ki so med njim ti običaji še najbolj zakoreninjeni. Upajmo, da bo v drugi knjigi, ki bo obravnavala navade in običaje za čas od posta do adventa, mogoče jače pritegniti k sodelovanju ljudi iz celokupnega našega etnografskega ozemlja; po potrebi bi se ob tej priliki mogli priobčiti tudi dodatki za božično obdobje.

Takoj v uvodu opozarja dr. Turnšek na Helmoldovo Slovansko kroniko, kjer da je o Slovencih zapisano, da ga »ni naroda, ki bi bil v bogočastju bolj pobožen in v izkazovanju časti duhovnikom spoštljivejši«. Mislim, da bi se moralo izvirno besedilo (*Karinthi confines sunt Bawaris, homines divino cultui dediti, nec est ulla gens honestior et in cultu Dei et sacerdotum veneratione devotior*) bolje nekako takole sloveniti: Bavarčem sosedni Karantanci (Slovenci) so za čast božjo zelo zavzeti in ni kmalu naroda, ki bi bil krepstnejši in bolj predan češčenju Boga in duhovnikom bolj spoštljivo vdan. To tolikokrat navajano karakterizacijo pa je treba razumeti in razlagati iz posebnih krajevnih in časovnih razmer. Pri bojevitih slovanskih rodovih ob Odri in Labi so razen vračev, vedeževalcev in čarodejev ostali glavni branilci stare vere poganski svečeniki, ki so se kmalu razvili v vpliven in dobro organiziran razred in ki so se dobro zavedali, da jim krščanska vera izpodjeda ne le njihovo blagostanje, marveč tudi njihov obstoj sam. Karantanski Slovenci nasprotno z Nemci niso živeli v neprestanih krvavih spopadih na življenje in smrt kakor je to bilo v Polabju, kjer je šlo za iztrebitev enega ali drugega, tudi se pri nas pod vplivom irskih menihov nova vera ni razširjala z ognjem in mečem. Duhovi v Alpah torej niso bili tako razdraženi in nahujskani, prav zato pa tudi moč neorganiziranih čarodejev v poganski Karantaniji ni bila velika, stan syečenikov pa vobče še ni bil razvit ali pa je bil šele v prvih povojih. Helmold, ki je iz lastnega opazovanja poznal divje sovražno razmerje na nemškem vzhodu, je mogel zato upravičeno pohvaliti mirnejše sožitje na slovensko-bavarski meji.